

Quelle est la part du maître

Jouw aandeel, een poging

Jeroen Tans

Iedereen die onder schooltijd binnenloopt merkt direct een aangename en open werksfeer.¹ Toch is het niet zo eenvoudig om uit te leggen waar dat aan ligt. Overal klopt het leven, het zit hem in talloze (kleine) dingen, vruchten van een grondhouding die voortvloeit uit onze pedagogische beginselen en een lange traditie om met elkaar onderwijs te blijven moderniseren.²

Waar besteed je aandacht aan:

- De inrichting van buitenruimte, lokaal en school, de keuze van je leermiddelen die zelfstandig werken en proefondervindelijk verkennen mogelijk maken.
- De manier waarop je 'natuurlijke verlangen van de kinderen om zich te ontwikkelen' voedt, waarbij ze, gekoppeld aan het weekplan van de groep, hun eigen werkplannen samenstellen met zelfgekozen werk in hun eigen werkritme.
- De verhouding tussen jou en de kinderen (en tussen de kinderen onderling). De toon van je talloze primaire reacties en hoe je omgaat met de vele verschillen.
- Hoe je omgaat met hindernissen bij ontwikkelingen van leerlingen.
- Wat je normaal en passend vindt, je manier van helpen, van stimuleren en berispen, wanneer en waarom je aanspoort en hoe je dat doet.

Je maakt dagelijks heel wat keuzes en wanneer je je daarvan bewust bent, beïnvloedt dat die keuzes. Zeker wanneer ze gemaakt worden vanuit kennis van de freinetpedagogie, van de uitgangspunten die aan al je handelen ten grondslag liggen en van kennis van de onderwijskundige technieken.

Je eerste zorg: het inrichten van een 'veelzijdige en helpende' omgeving

Je kiest de beste plek voor een ronde kring. Je haalt het bureau weg waarachter je stoel als troon staat en leerlingen op hun beurt wachten. Je neemt een (ronde) werktafel. Kinderen zullen aanschuiven en het contact is absoluut anders. Je maakt buiten- en binnenwerkhoeken die elk een eigen karakter hebben om allerlei vormen van werk en spel-werk³ mogelijk te maken. Met de verschillende hoeken bij elkaar wil je een zo gevarieerd mogelijk ervaren en leren oproepen.

Je organiseert ruimte voor de knutselaars, de bouwers, de handelaars, de wandelaars, de toneelspelers, de 'lezers', de doeners en denkers ... de een werkt graag samen en weer een ander het liefst rustig in een hoekje. Wil je dat kinderen zelfstandig werken, proefondervindelijk kunnen verkennen en kunnen ordenen, dan zorg je om te beginnen voor voldoende materialen waarmee ze dat kunnen. Je zoekt vooral ook herkenbare voorwerpen uit het dagelijks leven (echt gereedschap) en koopt niet te veel 'perfect' materiaal, waar ze minder aan kunnen ontdekken. Freinet onderkent het belang van goede materialen om collega's bij hun modernisering te ondersteunen en vanaf 1928 ontwerpen ze

¹ Schrijver Cees van der Pluijm noteert over de Rolpaal: *Je ziet kinderen die ontspannen maar serieus hun eigen verantwoordelijkheid nemen (en daar soms de grenzen van zoeken). Kinderen die met een benijdenswaardige vanzelfsprekendheid de computer bedienen en daar geen repeterende spelletjes mee spelen. En kinderen die je open en direct, maar nooit opdringerig of met een onterecht gebrek aan gêne, vragen wie je bent en wat je komt doen. De Franse dichter Jacques Prevert schreef na een bezoek aan de school van Freinet: 'Je voelt dat deze kinderen diep gelukkig zijn'.*

² De invarianten uit 1963, zijn in 2006 vertaald in 24 *pedagogische kenmerken*, waaraan collega's hun eigen praktijk en elkaar kunnen toetsen.

Ze zijn te vinden op freinet.nl of freinetbeweging.be

³ De basis voor hun persoonlijke en sociale vorming. Zie hiervoor ook:

- C. FREINET, *Pedagogie van het werk*

- Tamara Willems e.a., *Kleuters aan het werk* blz. 20 -26

aandeel

Teroen, Jannie... ...en de kinderen

de idealen...

vrij naar J. Kruis

geduld

overleg

zelfstandigheid

samenwerking

vrije keus

illustratietechnieken

vrij onderzoek

presentatie

een alerte regisseur die zelf minder in beeld komt

die middelen bij de C.E.L.⁴ Vandaag de dag zou Freinet ongetwijfeld met collega's een kritische vergelijking maken van mogelijkheden van verschillende digitale apparaten en de kwaliteit van allerlei apps. Door de selectie van materialen en spelimpulsen op elkaar af te stemmen, verhoog je de samenhang in je hoeken. Door de afwisseling komen kinderen met hun verschillende voorkeuren aan hun trekken en ontwikkelt intelligentie zich veelzijdig.⁵ Zo hebben taalontwikkeling en verstandelijke groei baat bij ondervinding, zintuiglijke waarneming en experimenteren.

Je zorgt voor een goed voorbereide werkomgeving die tegemoet komt aan de aangeboren nieuwsgierigheid van DEZE kinderen DIT schooljaar in je groep. Vervolgens let je er samen met de kinderen telkens op wat er beter kan. Je neemt je voor om elke week in ieder geval één ding aan de in de inrichting van het lokaal te verbeteren. Een kleine aanpassing doet soms al veel.

Je organisatie

Je bent gastvrij, geeft kinderen een plekje, neemt ze serieus en bejegt ze persoonlijk zonder op je hurken te gaan zitten. Wat je doet past in de eerste plaats bij jou. Wanneer je jezelf bent, weten de leerlingen goed wat ze aan je hebben. Wanneer kinderen ervaren dat je het meent, dat je respect voor hen authentiek is, moedigt het aan met wederrespect te reageren. Het gaat ons om wederkerigheid en gelijke behandeling over en weer.

Elke dag opnieuw vertellen kinderen in de kring hun ervaringen, laten zien wat hen bezighoudt en laten hun stem horen. Er is veel te zien, maar ook veel te bespreken, te verbazen en te genieten. Je doet wat ouders doen met hun kinderen, je kijkt en luistert goed naar ze, je observeert en let er op dat je zelf niet te snel het woord neemt, waardoor klasgenoten de ruimte hebben om te reageren. Je beantwoordt vragen en stelt zelf open vragen vanuit nieuwsgierigheid en betrokkenheid. In de onbevangen gesprekken komt veel voorbij en jij kiest waar je op ingaat en wat je meer laat lopen. Onze uitgangspunten leveren criteria om te bepalen waar je dieper op ingaat:

- Je let bij je vragen op reacties uit de groep, je let op het terugkoppelen naar het bekende, wat sluit aan bij hun ervaringen en bij hun collectieve geheugen. Je gaat samen op zoek naar zinvol en inspirerend werk, niet schools maar levend. Je let er op dat het aansluit bij de ontwikkeling van kinderen die het werk gaan doen.
- Omdat het leren sterk wordt beïnvloed door wat een leerling al weet, sluit je aan op hun belevenissen en herinneringen. Onze herinneringen helpen ons de weg vinden in de wereld van vandaag. Hun eigen leven vormt voedingsbodem voor vertellen, schrijven, gesprekken, overleggen, luisteren, onderzoeken, verbeelden, verslag doen ... Ze voelen zich erkend en gewaardeerd elk met hun eigen achtergrond. Ook gebruik je vrije teksten, meegebrachte spullen en kringoverleg om achter de interesses van ieder kind afzonderlijk te komen, achter hun leven. Ken je ze echt? Wat weet je werkelijk van hun cultuur, hun thuiswereld, virtuele wereld, hobbywereld, vriendenwereld ...? Je komt te weten hoe ze hun leefwereld ervaren, wat indruk op hen maakt, waar ze op dat moment aandacht voor hebben en meer over willen weten. En wie met werk daar het dichtst bij komt, bezit een manier van werken die leidt tot betrokken en gemotiveerde kinderen en daarmee tot leren.⁶

⁴ C.E.L.: *Coopérative de l'Enseignement Laïc* (Coöperatie voor Openbaar Onderwijs), een coöperatieve uitgeverij, leermiddelenfabriek, handelsonderneming, verbonden met de Franse feinetbeweging ICEM.

⁵ De intelligentie van de handen (motorische intelligentie), de artistieke intelligentie, de intelligentie van het gezonde verstand, de speculatieve intelligentie, de sociale intelligentie ... Zie de uitwerking van invariant 13. *Verstand is een veelzijdige begaafdheid*.

⁶ Zie voor het ontwikkelen van belangstellingscomplexen: C. Freinet. *De moderne school*. Vertaling Rouke Broersma. De Freinetbibliotheek. Valthe 2009

- Omdat waarnemen een dominante vaardigheid in de basisschool is, zorg je er voor dat ze bij hun werk ook beleven, ervaren, bewegen, zien, horen, maken, voelen, proeven, ruiken. Bij zoeken op internet ruiken de beelden niet en kunnen ze ook niet voelen en proeven, terwijl de snelste weg naar ons geheugen loopt via oren, ogen, mond en vooral onze neus. En wat kunnen kinderen ondervinden en waarnemen bij onderzoek naar de farao, panda's, planeten, Dubai, of ... ? In de eigen directe schoolomgeving is heel wat waar te nemen, te onderzoeken, proefondervindelijk, levensecht en functioneel. Dit is de natuurlijke en universele weg naar echte ontwikkeling, naar kennis die je eigendom wordt, die je verinnerlijkt, je hebt eigengemaakt. Je organiseert omgevingsverkenningen (in grotere en in kleine groepjes) structureel in het werk van de groep.
- Een andere dominante vaardigheid is verbeelden. Wanneer kinderen pen, papier, een klomp klei, instrumenten of ... kunnen pakken, hebben ze middelen om zich uit te drukken, ervaringen te verwerken en vorm te geven. Door vrije expressie leren ze met andere ogen naar zichzelf en hun omgeving kijken. Vrij jezelf uitdrukken geeft een explosie van werkplezier en leven, waarmee ze zelfbewustzijn ook delen, er over praten en het bewaren. Door het geregeld aanbieden van nieuw materiaal en een andere techniek aan een groepje kinderen zorg je bij werkkeuzes voor voldoende variatie en 'muziek' in de vrije expressie. Vanuit de huidige kennis over de ontwikkeling van kinderen ligt het voor de hand dat je investeert in drama.
- Je probeert klassikale lessen (ex cathedra noemt Freinet dat) vaak gevolgd door oefening en inslijpen tot 0 te beperken, want je weet dat dat niet zo efficiënt is als het regelmatig lijkt.⁷

De nieuwsgierigheid naar de wereld om hen heen, de verwondering van kinderen in deze groep is vooral leidraad. Door jouw reacties leg je het accent in de gesprekken de ene keer op een meer *cognitief* uitweiden, een andere keer op een meer het *emotionele* aspect of op een meer *maatschappelijke* uitwerking.

Het kind leert vanuit eigen vragen en vragen die in kringgesprekken naar boven komen. Veel werk ontstaat en wordt georganiseerd in de kring. Daardoor gaan ze naar eigen interesses aan de slag, individueel of in wisselende groepjes te midden van de klas als leef- & werkgemeenschap. Je laat kinderen zelf initiatieven nemen en brengt met elkaar in het werk structuur aan, waarbij ze langs verschillende wegen en in een eigen tempo kunnen leren. Daarmee respecteer je de aard van elk kind en biedt ruimte voor de eigen ontwikkeling en innerlijke groei. Je erkent niet alleen de vele verschillen tussen leerlingen, je maakt die verschillen ook tot bron van samenwerkend leren. Ieder levert een persoonlijke bijdrage, ieder kind draagt zijn eigen schatten, kennis en vaardigheden bij. Je spoort elk kind aan initiatieven te nemen. Kinderen nemen werk op zich en de relevantie is duidelijk: ze werken aan iets dat hen boeit of ze zoeken iets uit omdat de groep dat wil weten. De werkhouding komt op de eerste plaats. Je schept met elkaar een klimaat waarin ze ervaren dat er serieus wordt gewerkt en je weet dat leerlingen op de ene dag meer presteren dan op een andere. Er wordt volgens duidelijke afspraken gewerkt. Het ene kind is aan het lezen, het andere is iets aan het opzoeken en een groepje is bezig met de drukdoos. Jij bent met drie kinderen aan je werktafel een nieuwsbericht aan het schrijven. En, verdorie, daar in de hoek oefenen ze een presentatie. Een volgend groepje is met een opa in de schooltuin aan het wieden en die kinderen daar zijn aan het bellen om een afspraak te maken. Ze willen met een stagiaire naar de gemeente om vragen te stellen over het nieuwe randmeer. Voorbeelden van betrokkenheid van kinderen die bezig zijn met voor hen zinvol werk. Bij klassikaal onderwijs doen kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd op hetzelfde moment, in eenzelfde tempo, volgens dezelfde aanpak min of meer hetzelfde werk. Omdat iedereen snapt dat dit niet aansluit op individuele capaciteiten, het individuele leerniveau en ervaringen, worden er telkens allerlei differentiatie-modellen verzonnen. En het onderwijs wordt er niet beter op, dus komen er nog meer en ingewikkelder modellen. Er nog zijn er kinderen die zich blijven vervelen bij oefeningen van stof die ze al beheersen. Bij andere kinderen legt dit klassikaal werken accenten op dingen die niet goed gaan en op het wegwerken van 'tekorten'. Het zal je gebeuren. Telkens lukt iets niet wat anderen wel gewoon kunnen en krijg je meer en meer het gevoel dat je aan de verliezende hand bent. En klasgenoten gaan je met een vergelijkbare bril bekijken. Dat moeten we toch niet willen. Iedereen wil slagen en dat kan.

⁷ Uit hersenonderzoek valt af te leiden dat we nog lang geen 10 % van het aanbod opnemen. Complicerend voor het onderwijs is dat wat je opneemt per leerling sterk verschilt en ook nog van moment tot moment. Het selectieproces is sterk afhankelijk van persoonlijke voorkeur, ervaring, behoefte of belangstelling. Gerard Westhoff. *Het geheim van de flipperkast*. De werking van het geheugen en consequenties voor je onderwijs. Onderwijsvernieuwing 7, Meso Consult Biezenmortel 2009

Onze grondhouding is om een klassikaal systeem te laten varen en de kinderen in hun eigen ritme en op hun eigen niveau te laten werken in een levende coöperatief werkende klas. Het is de leerling die leert individueel of in groepjes, afhankelijk van keus en werkdoel op een plek die past bij het werk dat ze willen doen. Inzicht en kennis bouwt iedereen op door proefondervindelijk verkennen, te verbeelden, te schrijven, te lezen, te ervaren, te vergelijken, door interactie, door met anderen van gedachten te wisselen, na te denken en beslissingen te nemen ...⁸ Met freinettechnieken worden vormen van leren afwisselend toegepast, zodat alle kinderen met hun sterke kanten aan bod komen en leerlingen ervaren op welke manieren ze zelf leren.

De groep verwacht antwoord op vragen die in de kring werden gesteld. Ze kunnen niet zomaar wat anders gaan doen. Wanneer het niet lukt, zorg je dat ze terugkomen in de groep. Een geregelde terugkoppeling naar de kring, een heen en weer tussen individu en collectief zorgt voor dynamiek: uitwisseling als een weloverwogen middel tot verrijking, verdieping en ordening. Collectieve momenten gebruik je om (samen) verder te komen. Je geeft antwoord op vragen, inspireert, vat samen en beschouwt na.

Kinderen mogen fouten maken, jij dus ook. Als je het mis hebt, geef je dat toe en accepteert aanmerkingen. Je bent daarin een voorbeeld. Je commandeert niet, maar overlegt. Leerlingen zijn gevoelig voor een vriendelijke, warme en positieve houding. Stemmingen zijn besmettelijk. Humor helpt bij het scheppen van een goed werkklimaat. Het is belangrijk waarom je lacht of juist niet. Stimuleren werkt beter dan controleren, helpen en overleggen werkt beter dan afkeuren.

Je begeleiding

Je zorgt er voor dat kinderen vanuit overleg in de kring (onder jouw begeleiding) zelf hun werk of het thema van hun werk kunnen kiezen, hun eigen werkplannen samenstellen en hun eigen werkritme bepalen. Zo kan een kind vaak voor de bouwhoek, techniekhoek of leeshoek kiezen, omdat ze daar graag werkt. Wanneer je minder vooruitgang waarneemt, ga je met haar praten en zorg je voor nieuwe uitdagingen in die werkhoek. Kinderen die (in het begin) moeite hebben met kiezen, help je op weg. Je toont betrokkenheid en zoekt samen naar interesse en drijfveren. Je streeft telkens naar betekenisvol werk. Geen schoolse opgedrongen eenvoudige (methodische) activiteiten, maar levend werk dat zorgt voor voldoening: onderzoekjes, werkstukken, vrije expressie met (veel) vrije teksten, natuurlijk lezen, levend rekenen, kringgesprekken, correspondentie⁹ ... werk waar kinderen geen genoeg van kunnen krijgen en dat naadloos wordt ondersteund en versterkt door allerlei digitale ontwikkelingen.

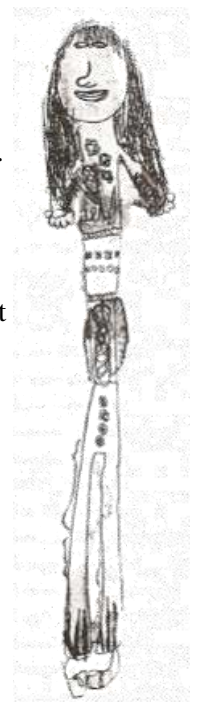
We kennen allemaal het beeld van gedreven werkende kinderen, serieus en gefocust voor wie de buitenwereld verdwenen lijkt. Wanneer enkelen dan aangeven dat ze tijdens de pauze door willen werken, kunnen ze dat vanzelfsprekend doen. De tijd is op scholen strikt ingedeeld, terwijl jij er op let hoe kinderen in elkaar zitten en aan het werk zijn. Met een paar leerlingen, die het oog van de meester nodig hebben, maak je hierover speciale afspraken. Zoals steeds is je grondhouding dat je afspraken telkens afstemt op individuele vragen of vragen van een groepje en zo weinig mogelijk algemene regels voor iedereen introduceert.

Je zorgt er voor dat het weekwerkplan van de klas vooral veel ruimte geeft aan de kinderen om werk op hun eigen werkplan in te kunnen vullen. Je zorgt er voor dat je de week niet dichttimmer met allerlei vaste en verplichte onderdelen. Die heb je al voldoende met sport (door gebruik van zaal en zwembad), levensbeschouwing, een gezamenlijke weekafsluiting ... Je bent je ervan bewust dat extra activiteiten zoals schoolprojecten, feesten, een bijzondere week ... het werkritme van de groep kunnen verstoren. Met algemene keuzes en voorstellen die je klaswerking beïnvloeden, ontnem je kinderen hun autonomie en eigen werkritme.

Was je eerst misschien meer instructeur en corrector, nu ben je een alerte regisseur, die als het kan zelf minder in beeld komt. Je helpt en geeft ieder de nodige aandacht. Je past vragen aan een kind aan en laat door je vraagstelling merken dat een taak binnen zijn vermogen ligt. Je geeft vertrouwen als je denkt dat die het wel kan. Je legt het accent op wat goed gaat!

⁸ Zie bijlage: We leren door

⁹ Omdat leerlingen in een rijke en gevarieerde context werken, waarin de dingen op een gevarieerde manier met elkaar samenhangen, construeren ze rijke geheugen-netwerken, die ze weer sneller activeren in allerlei verschillende toepassings-situaties. Zulke leeractiviteiten leiden tot het aanleggen van sterkere netwerken dan wanneer dezelfde verzameling kenmerken over een langere periode successievelijk, partje voor partje wordt aangeboden.

Telkens terugkerend positieve aandacht werkt motiverend en is goed voor het zelfbewustzijn: succes stimuleert. Ga je met een ander groepje met materiaal rekenen tot 100? Moet je met die ene leerling de F/V eerst nog eens auditief trainen? Ga je die zes leerlingen helpen met het bedrukken van een T-shirt? Kies je voor het een, wat doe je dan met het andere? Of beter, wanneer doe je dat? Waar leg je de accenten? Wat wil je in de gaten houden? Dat vraagt om voorbereiding: *'Denkt aleeer gij doende zigt en doende denkt dan nog'*¹⁰. Je grondhouding is dat je telkens tijd neemt om even rustig systematisch na te denken, voordat je keuzes maakt. Die tijd nemen we vaak niet.

Je zegt in de kring met welke leerlingen je in ieder geval aan het werk wil en waar dat over gaat.

Klasgenoten die mee willen doen kunnen meestal aanschuiven. Je legt afspraken vast.

En je hoeft het niet alleen te doen, je vraagt oudere kinderen van school, je werkt samen met de zorgleerkracht, je zet klasse-assistent en stagiaire in, je vraagt ouders, opa's, oma's en ... om met kleinere groepjes te werken.

Je geeft gevraagd en ongevraagd deskundige hulp. Het meest motiverende en daardoor het meest effectief is de instructie-op-verzoek. Je neemt (als je het nodig vindt) kinderen bij de hand, prikkelt, inspireert, voegt informatie toe en laat samenhang zien, je zorgt voor verdieping, verbreding en verfijning. Je reageert enthousiast op progressie en gaat serieus in op vragen, verbetert, zonder dat het daarbij om goed of fout gaat. Je doet voorstellen, doet mee met werk, met onderzoek en experimenten, laat zien hoe jij het zou doen. Je kijkt geregeld of ze nog op een goed spoor zitten en helpt waar nodig. Hulp en tips tijdens het werk hebben meer effect dan commentaar achteraf, ze leiden tot resultaten en die stimuleren, telkens opnieuw. Niets spoort zo aan als erkenning tijdens het werk, terwijl kritiek na afloop bedrukt en moedeloos maakt

Je let er steeds op dat kinderen kunnen overleggen, elkaar kunnen helpen, dat ze kennis, ideeën en informatie uitwisselen ... denkbeelden en mogelijkheden vergroten ieders repertoire, ze leren met en van elkaar. Je maakt gebruik van de dingen waar kinderen goed in zijn. En klasgenoten die helpen en uitleggen leren misschien nog wel het meest. Je zorgt voor een samenwerking die kinderen stimuleert in plaats van een wedstrijd die verliezers stigmatiseert.

Je bent steeds attent op eventuele hindernissen bij ontwikkelingen en voorkomt 'ongelukken'.

Zo ga je rustig samen zitten met een kind dat rekenen ontloopt, om uit te zoeken wat de belemmering is. Je stelt vragen en vraagt door. Je gaat met hem alleen of in een groepje rekenen en werkend zoek je een oorzaak. Je kijkt hoe hij wél tot bloei komt. Je praat over goede oplossingen en sterke kanten en niet over het aantal fouten. Je maakt met dat ene kind afspraken over het rekenen en hoe hij dat invult op zijn eigen werkplan. Bij een ander kind met veel spelfouten in eerste tekstversies maak je een foutenanalyse¹¹ en aan de hand ga je in gesprek en bekijk je hoe je helpt. Een leerling met weinig zelfkritiek wijs je op de kwaliteit. Je organiseert met sommige kinderen vooral ook tijd om zorgvuldig toe te werken naar goedverzorgde eindproducten.

Door freinettechnieken in samenhang te gebruiken werken kinderen niet naar een norm, waarbij sommigen 'bijgewerkt' zouden worden. We maken ons los van het traditionele denken vanuit jaarklassen met problemen en moeilijkheden. Het is de leerling die leert. In een gunstige omgeving kan en wil elk kind leren. Dit leren gaat zowel over kennis, over kunnen en over er zijn. Als groeien en ontwikkeling niet of minder gaat, vraag je je af: Kijk en luister ik wel goed; heb ik m'n antenne goed afgesteld: is mijn diagnostiek voldoende? Kortom, je vraagt je af hoe je het anders aan kan pakken, hoe je effectief kan helpen. Je overlegt met een collega. Je overlegt met de zorgleerkracht die in de groep meewerkt, zodat jij zelf ook meer zorg kan bieden. Leerkrachten hebben vaak

¹⁰ Guido Gezelle, 1893

¹¹ De Reeks 7A, *DATplus*. Extra bouwstenen voor levend taalonderwijs bij Dat's andere taal met leerlijnen en achtergrondinformatie over woordenschat, spelling en grammatica.

de neiging kinderen met veel of bijzondere hindernissen sneller voor onheil te behoeden. Je bent (ook weer net als ouders bij hun kinderen) geneigd hen over te beschermen. Toch blijf je letten op een professionele relatie, want als kinderen in een afhankelijkheids-situatie van jou komen, ontwikkelen ze zich doorgaans minder: een lastige spagaat.

Er is alle reden om met elkaar terug te kijken naar ontdekkingen en gemaakt werk. Door over onderwerpen die hen echt bezighouden verder te praten en die in een bredere context te plaatsen, wordt ieder kind geholpen om zich te ontwikkelen tot lerende. Door feedback te geven, help je de individuele leerling en ontwikkel je een lerende groep. Samen met kinderen over werk praten en documenteren vult werk aan en leidt tot duurzaamheid van kennis. Je legt dus met elkaar op allerlei manieren het leven en werk in de klas vast: notities in de kring, het dagboek of klasblog (ook weetjes worden opgeschreven), een nieuwsbrief naar ouders, zelfgemaakte boekjes in soorten en maten ... Het gaat in hun eigen taal, taal die met hun leven heeft te maken in woorden die belangrijk voor hen zijn. Het is als het ware de in beeld en woord vastgelegde schat aan ervaringen en experimenten die zijn gedaan. Wat wordt vastgelegd onthouden ze niet alleen beter, het geeft ook een prachtig overzicht van gedane arbeid en werk dat niet bekeken en gelezen wordt verliest betekenis. Met doordachte keuzes en combinaties in neerslag van je klasleven (zowel in de klas zelf als online) heb je een groot bereik.

Door presenteren, uitleggen, verbeelden, samenvatten, uitwerken, oefenen, reflecteren en documenten ... zorg je er voor dat nieuw verworven inzichten of kenniselementen nog een aantal keren in een logisch verband terugkeren.¹² Als je vindt dat een onderwerp nog onvoldoende is uitgelicht of blijkt dat het voor meer kinderen nog onduidelijk is, leg je dat onderwerp individueel of in een groepje op jouw manier uit, je doet voor, je helpt of laat het nog eens anders beleven. Je brengt ze nog iets bij, omdat jij dat wil. Dat zal het rendement en de kwaliteit van erop volgende (leer)activiteiten verhogen.

Je zorgt met de kinderen voor veiligheid. Denigrerende opmerkingen, uitlachen en beledigen zijn uit den boze en als het gebeurt, grijp je direct in. Negatief commentaar dam je onmiddellijk in. Je benoemt wat je hoort en zegt wat je er van vindt. Als de emoties oplopen, let je er op dat leerlingen kunnen uitpraten. Zodra je taalgebruik hoort of leest waar je geen prijs op stelt, spreek je dat kind er op aan. Ook nu is weer de grondhouding dat je geen algemene maatregelen neemt voor de hele klas, maar afspraken maakt met kinderen die het aangaan. Orde en discipline berusten niet op door school gestelde regels, maar op betrokkenheid bij hun werk, betrokkenheid bij de groep en op afspraken die je met elkaar maakt. Je spreekt kinderen er ook consequent op aan wanneer ze zich niet aan die afspraken houden. Je bent duidelijk. Je bent zorgvuldig in het nakomen van beloftes. Samen met hen ben je verantwoordelijk en bepaal je grenzen en bij een enkele leerling geef jij zo nu en dan grenzen aan om klasgenoten ruimte te geven geanimeerd en ongestoord te kunnen werken. Weten waar de grenzen liggen en telkens weer beseffen wie voor wat verantwoordelijk is, is de enige manier om echte vrijheid te laten gedijen.

Kinderen doen naar eer en geweten werk voor de groep. Het gaat om het nemen van verantwoordelijkheid, het gaat je om mondigheid, zelfontplooiing, ondernemingsgeest, saamhorigheid en vrijheid van meningsuiting. Leerlingen hebben een stem (waarbij je er op let dat ze rekening houden met minder-heden), ze krijgen het gevoel dat hun aanwezigheid telt.¹³ Het is hun groep, door verbondenheid en oprechtheid voelt iedereen dat er meer is dan er bij horen, dat er wat valt te winnen. De democratie wordt proefondervindelijk verkend en geleerd door werkelijke democratie in de dagelijkse schoolpraktijk onder jouw begeleiding.

Je vakmanschap

Je probeert iedere dag opnieuw goed naar elk kind te kijken en te luisteren. Jij bent zelf vandaag anders dan gisteren en wat je ziet kan een volgende keer best weer anders zijn. Houden je ogen je voor de gek, zie je het goed? De context helpt, je ziet het hele kind, de familie en de cultuur er achter.

¹² Gerard Westhoff. *Het geheim van de flipperkast*. De werking van het geheugen en consequenties voor je onderwijs. Onderwijsvernieuwing 7, Meso Consult Biezenmortel 2009

¹³ Zie ook: Rouke Broersma / Jimke Nicolai e.a. *Dat geeft de burger moed*. Burgerschapsvorming, op weg naar een democratische school. De Reeks 9 De Freinetwinkel, Valthe 2007

Je neemt waar en beslist op basis van ervaring en kennis. En die schiet soms tekort. Daar is wat aan te doen. Door te lezen en je te verdiepen in de materie, door groeiende kennis van freinettechnieken ga je anders waarnemen. Je blik verandert ook door details soms met opzet uit te vergroten en weer in verband te brengen met grotere gehelen. Je raakt getraind in het in- en uitzoomen en filtert steeds gericht. Je leert te zien wat voor jou en bepaalde kinderen van belang is. Lezen over het hoe en vooral het waarom van freinettechnieken helpt bij goed waarnemen, goed kijken, luisteren en begeleiden. Er is heel wat te lezen in het Frans en (vertaald) in het Nederlands¹⁴ en er staat steeds meer materiaal op de site van de beweging.

Het is je vak en je werkt op een freinetschool, dus grijp je ook geregeld terug naar de uitgangspunten. We gebruiken niet zo maar wat aardige technieken, we willen weten waarom we het zo doen. We zoeken de duiding, waardoor we ons niet verliezen in allerlei 'leuke bijkomstigheden'.

De uitwerkingen bij de invarianten helpen om kritisch naar je eigen werk te kijken: *waar sta ik, hoever ben ik, wat kan beter?* Vanuit de grondhouding om het telkens een beetje beter te doen maak je een lijstje met aandachtspunten: wat pak je aan op korte en wat op langere termijn.

Freinetwerkers zijn steeds op zoek naar nieuwe ontwikkelingen en nieuwe toepassingen die rijmen met de uitgangspunten. Je voortdurende zoektocht naar effectief en zinvol onderwijs blijft een onafgebroken zoeken van het goede onderwijs voor elk kind. Je snuffelt overal rond. Je past verbeteringen direct in of zet hier en daar wat in een bestand, waarvan je aanvoelt dat je het op zekere dag (op jouw manier) misschien kunt gebruiken. Door kennis van de freinetpedagogie weet je waar je voor kiest en waarom. Je laat je geen dingen opleggen.

En net als het leeswerk zorgen bijeenkomsten van de freinetbeweging voor informatie, inspiratie en stimulans. De freinetbeweging kent een sterke traditie van actief samenwerkend leren, van uitwisselen en met elkaar onderwijs ontwikkelen in de dagelijkse praktijk. Bij de beweging valt veel te halen en veel te brengen, volgens het aloude idee van geven en nemen. Iedereen is vanuit zijn persoonlijke ervaring op zoek naar dingen die het eigen werk kunnen verbeteren. Wat de een goed vindt, gaat een ander niet doen. Freinetwerkers die zich gesteund weten door gelijkgestemde collega's durven keuzes te maken en iedere school zoekt bij haar context en geschiedenis invullingen die passen in de freinetpedagogie. Die verschillende uitwerkingen voeden het gesprek.

In gesprekken met geestverwanten kun je je kwetsbaarder opstellen: niet alleen enthousiast vertellen over dingen waar je trots op bent, maar ook overleggen over dingen die je minder vindt gaan en met elkaar zoeken naar mogelijkheden en aanpassingen. Ben je bijvoorbeeld nog niet zo tevreden over het natuurlijk leren lezen in je groep, dan is het tijd voor een bezoekje aan collega's en scholen die dit in de vingers hebben. Of je neemt deel aan een werkgroep of workshops van de beweging. Collega's maken je opmerkzaam op andere perspectieven. Verschillende manieren van werken zorgen voor nieuwe blikvelden. Het helpt om een beetje afstand te nemen. Het is fijn om eens uit je eigen vaste denkpatronen te breken. Je kijkt nog eens kritisch naar je ingeslepen vanzelfsprekendheden. Je zoekt waardevolle correspondenten die je klaswerking uitdagen en ondersteunen, je volgt inspirerende blogs. Met een mengeling van nieuwsgierigheid, bezieling en ontdekkingslust verbreed je je horizon. Het is niet moeilijk te voorspellen dat collega's zich door deze manier van werken blijven ontwikkelen in hun beroep. Ze worden beter in wat ze doen.

De uitwisseling tussen klassen en collega's versnellen ontwikkelingen, maken onderzoeken en resultaten vlotter tot gemeengoed. Interesse, correspondentie, contact en communicatie vormen de basis van samen school blijven maken. 'Social media' versterken dat proces en zorgen voor nieuwe mogelijkheden, nieuwe boeiende tijden. Omdat het veel oplevert vraagt de beweging voor deze coöperatieve manier van werken ook van jou een houding van blijvende aandacht.

Het werken vanuit de ervaringen en belevingen is niet alleen inspirerend, het maakt je werk ook afwisselend en spannend. Onderwijzen is een ingewikkeld en prachtig vak.

 Assen
2018

¹⁴ <https://freinetbeweging.be/about/boeken-en-materiaal>

We leren door ...

drijfveren van levenskracht en nieuwsgierigheid
persoonlijke ervaringen, interactie met de omgeving
te kijken, te voelen, te proeven en te ruiken
proefondervindelijk verkennen, aftasten en te scharrelen
te vergelijken en verschil te zien met herinneringen
vragen te stellen, nieuwsgierigheid en gezonde twijfel
afstand te nemen tot aanwezige kennis
nieuwe ontdekkingen
drijfveren van emotie en gevoel
werk dat je graag doet, door zelf (meer) je eigen werk te kiezen
het loslaten van het vanzelfsprekende
het zien van kansen en (nieuwe) mogelijkheden
vrijheid om wat met mogelijkheden te doen
fouten die we maken
te praten, te overleggen en te discussiëren
samen te werken, elkaar te helpen en te overhoren
voor te doen en uit te leggen
te analyseren, na te denken en te mijmeren
te lezen, plaatjes en film te bekijken
te luisteren
te imiteren
te herhalen (vooral in betekenisvolle sessies)
veelzijdig te oefenen, te automatiseren, te conditioneren
het scheiden van hoofd en bijzaken
het maken van aantekeningen en samenvattingen
te verbeelden (ook in ritme, dans en muziek)
te presenteren
te reflecteren ...

Welke vormen vind je in jouw klas?

Je let er op dat met behulp van freinettechnieken vormen van leren afwisselend worden toegepast, zodat alle kinderen met hun sterke kanten aan bod komen en leerlingen ervaren op welke manieren ze zelf makkelijk leren.

